

- 1797]. Л.14об.
35. ПСЗ. 1-е собр. СПб., 1830. Т.24. № 17910.
36. Историческое описание всех коронаций российских царей, императоров и императриц/ Сост. И. Токмаков. М., 1896. С.100, Нольде Б.Н. Законы основные в русском праве// Право. 1913. № 9. С.524-526.
37. ПСЗ. 1-е собр. СПб., 1830. Т.24. № 17906.
38. ПСЗ. 1-е собр. СПб., 1830. № 17907.
39. Установление для Орденов Российских. [СПб., 1797].
40. ПСЗ. 1-е собр. СПб., 1830. Т.24. № 17908.
41. Установление для Орденов Российских. [СПб., 1797]. [Л.7].
42. Установление для Орденов Российских. [СПб., 1797]. [Л.7об.].
43. Камер-фурьерский церемониальный журнал. Апрель-июнь 1797 года. СПб., 1897. Прил. С. 52-56.
44. РГИА. Ф.473. Оп.1. Ед.хр.163. Л.46об.
45. ПСЗ. 1-е собр. СПб., 1830. Т.24. № 17909.
46. Скоробогатов А.В. Образ идеального государства в политической доктрине Павла Первого// Философский век. СПб., 2000. Альманах 12: Российская утопия: От идеального государства к совершенному обществу. СПб., 2000. С.60-73.
47. РГИА. Ф.473. Оп.1. Ед.хр.163. Л.31-33об.
48. РГИА. Ф.473. Оп.1. Ед.хр.163. Л.38об.-49.

CROWNING OF THE EMPEROR PAUL I: THE IMAGE OF THE MONARCH IN CEREMONIAL CULTURE OF THE ENLIGHTENMENT

© 2015

A.V. Skorobogatov, doctor of history sciences, associate professor, professor of the chair of theory and history of state and law and public-law discipline
Institute of Economics, Management and Law, Kazan (Russia)

Abstract. Article is devoted to research of a role of crowning in formation of an monarch's image in ceremonial culture of Russia of the second half of the XVIII century. On the basis of a representative complex of various sources it's concluded that a ceremony of crowning of Paul I reflected official ideology and presented the image and model of the power which will bring an order to the state. Thus the emperor acted as the carrier of this order and stability, an embodiment of discipline which has to destroy dissoluteness of the previous era.

Keywords: Paul I, Enlightenment, ceremonial culture, crowning, image of the monarch, symbol of the power.

УДК 101.1

ТОЛЕРАНТНОСТЬ КАК ИНТЕГРАЛЬНОЕ КАЧЕСТВО ЛИЧНОСТИ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА

© 2015

В. И. Стец, кандидат философских наук, доцент кафедры практической психологии
Дрогобычский государственный педагогический университет имени И. Франко, Дрогобыч (Украина)

Аннотация: В статье анализируется понятие толерантности как интегральное качество личности в подростковом возрасте. Утверждается, что именно личностная толерантность приобретает исключительную значимость именно в подростковом возрасте как интегральная и многомерная характеристика и как способность личности противостоять фрустрации, агрессии, стрессу и т.д. Становление толерантности у подростка рассматривается как длительный, динамичный процесс, который в своей основе имеет положительное отношение к собственному «Я», потребность в общении, во взаимодействии.

Ключевые слова: подросток, интегральное качество, интолерантность, толерантность.

Постановка наукової проблеми та її значення. Численні дослідження та повсякденна практика переконують, що однією з характерних рис сучасного суспільства є прискорений ріст агресивності людей. Мобільне та динамічне суспільство найближчого майбутнього вимагає, щоб особа володіла вмінням відстоювати свою точку зору. Однак це призводить до виникнення протистояння між взаємодіючими суб'єктами (індивідами, групами, націями). У масовій свідомості виникає негативізм і агресія до іншої точки зору. Однією з перших і найважливіших характеристик демократичної держави є толерантність поглядів, суджень людей. Розвиток гуманного суспільства неможливий без розвитку та підвищення рівня толерантності сучасної людини.

Толерантність – це, передусім щось особливе, що йде від самої людини, ставлення, атитюд (повага, прийняття, розуміння-визнання), потреба, цінність, норма, погляд чи переконання; разом з тим, це певна морально-етична категорія, яка формується суспільством.

Важливість процесу формування толерантності у тому, що «порозуміння» виступає в якості соціальної і особистісної цінності, оскільки дозволяє забезпечити необхідну для підтримки та розвитку життя суспільства «взаємодію» між людьми. Відсутність взаєморозуміння веде до руйнування цілісності суспільних зв'язків і, як наслідок, до саморуйнування особистості (агресія, спрямована на інших, може обернутися для людини втратою почуття безпеки, розвитком фрустрації). Наявність взаємодії, що базується на взаєморозумінні,

навпаки, сприяє виробленню у індивіда почуття безпеки, впевненості у власних діях, і як наслідок, розвитку ціннісних установок особистості.

Аналіз останніх досліджень з цієї проблеми дає підстави твердити, що поняття «толентантність» до цих пір залишається дискусійним, не набуло чіткого статусу і має досить широкий діапазон інтерпретацій, оскільки в силу своєї багатогранності є об'єктом вивчення різних наук – філософії, етики, психології, педагогіки та інших, що породжує виникнення різних підходів до розгляду досліджуваного феномена. Неодозначеність розуміння робить складною цю проблему для наукового дослідження і розробки методів, спрямованих на розвиток толерантної свідомості.

Зокрема, можна відзначити роботи філософів Р. Валітової, О. Губара, В. Лекторського, Т. Шихардіної та ін. Накопичено певний теоретичний і емпіричний досвід виховання толерантної поведінки в освіті (М. Климова, К. Рюмшина та ін.)

На думку Бетті Е. Ріердон, мета виховання толерантності – в утвердженні цінності людської гідності, що є центральною цінністю міжнародних стандартів прав людини. Такий підхід показує, що толерантність – лише початок формування дружнього співтовариства. Розуміючи необхідність толерантності для розвитку суспільства, уряди багатьох держав вжили ряд заходів щодо профілактики проявів інтолерантності, екстремізму [6].

Що стосується підлітків то аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури

дозволили сформулювати наступні суперечності між [3; 5]:

- зростаючою потребою суспільства у формуванні толерантності у підлітків і досягнутим рівнем розробленості науково-методичних основ реалізації соціального замовлення в освіті;

- актуальністю формування толерантності у підлітків і загальною інтолерантністю навколишнього середовища;

- потребами освіти в науково-методичній і змістовній підтримці процесу формування толерантності у підлітків і недостатньою її розробленістю в педагогічній теорії і практиці;

- значними потенційними можливостями формування толерантності у підлітків в системі виховної роботи загальноосвітніх закладів та їх низькою реалізацією на практиці.

Резюмуючи вищезазначене, можна стверджувати, що важливість обговорюваного феномена зумовлена необхідністю формування позитивного соціального досвіду, соціально-значущих якостей підлітків, таких, як толерантність, відповідальність, а також недостатньою реалізацією можливостей освітньої системи, які сприяють соціальному становленню толерантної особистості підлітка.

Формулювання мети та завдань статті. На основі аналізу сучасних психологічних досліджень визначити сутність толерантності як інтегральної якості особистості у підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів. Соціально-політичні особливості сучасної дійсності актуалізували проблему виховання толерантності у широких верств населення. Оптимальними умовами для розвитку толерантності є права людини, мир, демократія.

В якості інструментів для оцінки розвитку суспільства у руслі цих цінностей використовуються основні ознаки толерантності: рівність усіх людей, взаємна повага людської гідності, свобода віросповідання, можливість дотримуватися традиції національної культури, міжгрупова співпраця. Найбільш ефективним методом розвитку толерантного суспільства є формування толерантності кожного члена суспільства, формування соціальної компетентності, соціальної активності, соціальної ініціативності та соціальної відповідальності, особливо у підлітків.

Важлива роль у формуванні толерантного суспільства відводиться освітнім установам як соціальним інститутам, які здійснюють безпосередній вплив на формування особистісних рис і установок поведінки підростаючого покоління. При цьому, незважаючи на те, що загальноосвітні установи володіють необхідними потенційними можливостями для вирішення проблеми виховання учнів у дусі толерантності, ця проблема досі не отримала необхідного рішення на практиці, формування толерантності проходить стихійно і неефективно [4].

Толерантність, сформована в шкільні роки, є однією з найважливіших умов зниження напруженості в соціумі. Отже, на систему освіти, а зокрема, на педагогів лягає серйозне навантаження з вибудовування нових відносин у суспільстві.

Соціальні інститути, насамперед, школа, сім'я, засоби масової інформації, не завжди сприяють формуванню у підлітків гуманістичних орієнтирів, готовності до взаєморозуміння, взаємодії, тобто толерантним ставленням.

Аналіз спеціальної літератури показує, що оптимальним для розвитку толерантної свідомості, формування толерантних установок є підлітковий вік, коли відбувається розвиток психічних процесів, формується особистість дитини. Дана вікова категорія – це той етап розвитку дитини, який надає найбільш сприятливі можливості для виховної діяльності щодо активного,

цілеспрямованого формування, зміни в потрібному напрямку її фізичних, психічних, соціокультурних якостей і здібностей, а також поведінки. Цей віковий рубіж характеризується переходом дитини у нові соціальні умови, вона починає жити за законами дорослого суспільства, активно формуватися як суб'єкт соціальних відносин, нести відповідальність за свої вчинки, вступати в ділове спілкування з однолітками.

Саме в цей період простежується полярність психіки: цілеспрямованість, наполегливість і імпульсивність, нестійкість; підвищена самовпевненість, безапеляційність в думках швидко змінюється невпевненістю в собі; потреба у спілкуванні – бажанням усамітнитися; «розв'язість» у поведінці – сором'язливістю; романтизм – цинізмом, обачність, ніжність, ласкавість – жорстокістю.

Вік 13-15 років особливо чутливий до формування мотиваційно-ціннісної життєвої платформи, власних поглядів, переконань, асертивної поведінки (вміння оптимально реагувати на зауваження, справедливу і несправедливу критику, здатність говорити собі і оточуючим «ні», відстоювати свою позицію, не обмежуючи при цьому гідності іншої людини), відповідальності за свої вчинки.

Цінності толерантності – людська гідність, справедливість, ненасильство, співпраця набувають особистісного сенсу для підлітків лише тоді, коли школяр розбирається в самому собі, оцінює свої вчинки, їх мотиви, розвинені моральний самоконтроль особистості та готовність до самовдосконалення. Толерантність – завжди внутрішня свобода, це стосунки на рівних, це завжди діалогічний рівень взаємодії.

Толерантність включає адекватне пізнання самого себе, свого світогляду, переконань і установок, переживань і емоцій, отримання досвіду толерантної дії, побудова толерантних відносин і продовження нашого толерантного ставлення до світу інших людей. Уміння прийняти іншу точку зору стає одним з критеріїв людини, що володіє стійкими соціальними і моральними переконаннями, здатної засвоювати і переробляти нову інформацію, здатної до соціальної адаптації і соціальної творчості [8].

Становлення соціальної зрілості, толерантності особистості відбувається під впливом багатьох відносно самостійних чинників – сім'ї, школи, однолітків, засобів масової інформації, молодіжних організацій та стихійних груп. Ця множинність інститутів і механізмів формування толерантності не являє собою жорсткої ієрархічної системи, кожний з них виконує свої специфічні функції в розвитку соціально зрілої особистості.

На першому етапі формування толерантності дитини найбільш значущим чинником є сім'я. Вона перше джерело уявлень про толерантність. На базі цих первинних уявлень пізніше формується «Я – концепція», – певним чином структурована сукупність рис, образів, почуттів, які підліток вважає невід'ємною частиною себе. Толерантність розвивається в ході соціалізації особистості підлітка, її формування значною мірою визначається як стереотипами, що склалися в даний час, так і створеними в системі освіти психолого-педагогічними умовами. Закладаючи фундамент базової культури, і, формуючи на її основі базову освіту, освітній заклад бере участь у процесі становлення повноцінної особистості в процесі її соціалізації. Обидва ці процеси безперервно пов'язані з ідеями діалогу і співробітництва на основі збереження особистісного стрижня і збагачення своїм соціальним досвідом інших. А це, в свою чергу, вимагає високого рівня сформованості толерантності [6].

В даний час в суспільстві практично відсутні об'єктивні умови для виховання толерантності у підлітків. До «негативних» факторів належать: криміналізація суспільства; скорочення можливостей для «чесної праці»; поширення бідності; криза

сім'ї, поступове руйнування традиційних родинних зв'язків; універсальність товарно-грошових відносин, внаслідок якої культ грошей охоплює все більш широкі верстви суспільства, знецінюючи поняття дружби, взаємодопомоги, співчуття. Дані чинники – об'єктивні, оскільки пов'язані з оточуючою людей дійсністю: рівнем розвитку суспільства, сформованим типом відносин у суспільстві, умовами життя особистості. Сучасна ситуація характеризується послабленням ролі держави і падінням її авторитету в суспільстві і в світі, економічною кризою, з девальвацією цінностей вітчизняної історії, культури, нації в цілому.

Якщо говорити про особистісну толерантність, то вона набуває виняткової значимості саме в підлітковому віці як інтегральна характеристика і багатовимірна, як здатність особистості протистояти фрустрації, агресії, стресу, ризику, невизначеності, зберігаючи стійкість. Саме в підлітковому віці людина активно оволодіває соціальним досвідом, способами грамотної адаптації у дорослому світі.

Становлення толерантності у підлітка ми розглядаємо як тривалий, динамічний процес, який у своїй основі має позитивне ставлення до власного «Я», потребу в спілкуванні, у взаємодії. А також потенційні можливості індивіда до позитивного самоствердження і адекватного ставлення до дійсності, які «підтримуються» організацією об'єктивних умов для сталого та гармонійного розвитку особистості.

Виходячи з урахування специфіки самої толерантності і вікових особливостей підлітка, можуть бути позначені основні функції толерантності:

- функції стійкості готує ґрунт для асиміляції інформації взаємодіючих суб'єктів, оскільки конструктивна взаємодія можлива на основі адекватної самооцінки, відносячись до ядра особистості; вона (адекватна самооцінка) є важливим регулятором поведінки;
- спонукальна функція визначає склад і силу мотивації соціальної діяльності та поведінки, навчання, сприяє розширенню кругозору та розвитку життєвого досвіду, тому що знову дозволяє особистості прийняти інші точки зору і бачення вирішення проблем;

- адаптаційна функція толерантності особистості, що розвивається виробляє в процесі колективної (групової) діяльності позитивне, емоційне, стійке ставлення до самої діяльності, яку здійснює підліток, до об'єкта і суб'єкта спільних відносин. Адаптаційна функція сприяє згладжуванню у підлітка неузгодженості перебігу процесів збудження і гальмування центральної нервової системи. Ця функція тісно пов'язана з вольовими зусиллями, яких повинен докласти підліток у процесі спільної діяльності (саморегуляція, самоконтроль, витримка);

- оцінно-прогностична функція толерантності дозволяє підліткові в умовах зростаючих вимог з боку оточуючих, розширення контактів, діалогів, діяльності конструктивно взаємодіяти з оточуючими. Дана функція толерантності, розвинена в ці роки, забезпечить у подальшому особистості підлітка ставлення до оточуючих на основі ціннісно-орієнтаційної єдності;

- інтегруюча функція толерантності є провідною і спрямована на протидію зовнішнім і внутрішнім зіткненням, що загрожують збереженості групи і забезпечує стабільність групи, стимулюючи подальший моральний розвиток і самовизначення особистості підлітка в спілкуванні та взаємодії, які здійснюються в групах, колективі (класі) тощо.

В цілому толерантність дозволяє підліткові в будь-яких ситуаціях не чинити проти своєї волі і не принизити співрозмовника, зберегти принцип свободи особистості. Ми визначаємо толерантність, як інтегральну якість особистості, що включає в себе соціальну компетентність (уміння гармонійно будувати відносини з собою, з іншими і з соціумом в цілому);

психічне здоров'я (відсутність проявів деструктивної поведінки, невмотивованої агресії, соціальних страхів, тривоги), внутрішня емоційна рівновага (позитивне самовідчуття), соціальна відповідальність (вміння самостійно приймати рішення, робити усвідомлений вибір, бути готовими і здатними творити на благо суспільства, сформований просоціальний мотив, що веде до просоціальної поведінки).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, толерантність є смислотворюючим компонентом ціннісної системи особистості, сприяє збереженню особистісної цілісності, є динамічним фактором особистісного становлення, детермінантою розвитку мотиваційної сфери психічно здорової особистості. Становлення толерантності у підлітка є тривалим, динамічним процесом, який інтегрований позитивним ставленням до власного «Я», потребою у спілкуванні, а також потенційними можливостями індивіда до особистісної самореалізації і адаптації до дійсності, які забезпечуються організацією об'єктивних умов для сталого та гармонійного розвитку особистості. Перспективу подальших досліджень визначає аспект динаміки толерантності, своєрідності індивідуального характеру її прояву.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Валитова Р. Р. Толерантность: порок или добродетель? / Р. Р. Валитова // Вестник Моск. унта. – 1996. – № 1. – С. 33-37.
2. Губар О. М. Толерантність і комплементарність у контексті культури прав людини / О. М. Губар // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2007. – № 34. – С. 112-116.
3. Ищенко Ю. А. Толерантность как философско-мировоззренческая проблема / Ю. А. Ищенко. // Философская и социологическая мысль. – 1990. – № 4. – С. 9-12.
4. Климова М. В. Педагогическое взаимодействие: возможности гуманизации / М. В. Климова // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. – 2009. – №. 4. – С. 131-137.
5. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский. // Вопросы философии. – 1997. – № 11. – С. 46-54.
6. Ризрдон, Бетти Э. Толерантность – дорога к миру / Бетти Э. Ризрдон. – Москва: Бонфи, 1996. – 304 с.
7. Рюмина К. И. Особенности профессионального общения в научно-педагогическом коллективе / К. И. Рюмина // Современные проблемы науки, образования и производства: материалы Всерос. науч.-практ. конф. студентов, аспирантов, специалистов, преподавателей и молодых ученых. – Н. Новгород, 2007. – С. 61-62.
8. Шихардина Т. Н. Толерантность как моральный компромисс / Т. Н. Шихардина // Толерантность в контексте многоукладности российской культуры: Тезисы международной научной конференции 29-30 мая 2001 года. – Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2001. – 113-115 с.

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ЯКІСТЬ ОСОБИСТОСТІ
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ**

© 2015

В. І. Стець, кандидат філософських наук, доцент кафедри практичної психології
Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка, Дрогобич (Україна)

Анотація. В статті аналізується поняття толерантності як інтегральна якість особистості підлітка. Стверджується, що саме особистісна толерантність набуває виняткової значимості саме в підлітковому віці як інтегральна характеристика і багатовимірна, як здатність особистості протистояти фрустрації, агресії, стресу тощо. Становлення толерантності у підлітка розглядається як тривалий, динамічний процес, який у своїй основі має позитивне ставлення до власного «Я», потребу в спілкуванні, у взаємодії.

Ключові слова: підліток, інтегральна якість, інтолерантність, толерантність.

**TOLERANCE AS AN INTEGRAL QUALITY
OF THE TEENAGE PERSONALITY**

© 2015

V. I. Stets, candidate of philosophical sciences, Assistant Professor of the practical psychology chair
Drohobych state pedagogical university named after I. Franko, Drohobych (Ukraine)

Abstract. The notion of tolerance as an integral quality of the teenage personality is analyzed in the article. It is proved that personal tolerance in particular gains exceptional meaning in the very teenage period as an integral quality and multiple, as the personal ability to resist frustration, aggression, stress etc. Teenage tolerance formation is considered as long dynamic process which is based on positive attitude to personal «self», need for communication and interaction.

Keywords: teenager, integral quality, intolerance, tolerance.

УДК 130.27:140.8:316.72

**МИФ КАК АТТРАКТОР МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ
В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ**

© 2015

Ю. А. Хайруллина, кандидат философских наук, доцент кафедры философии
Николаевский национальный университет, Николаев (Украина)

Аннотация. Драматические события, потрясшие современное украинское общество вызывают необходимость осмысления и артикуляции проблем, породивших данную ситуацию. Социальный миф в русле данной проблематики рассматривается не столько, как существование мислеформы мировоззренческого знания, а скорее как проявление властно-волевого самоопределения человеческой общности детерминированного принадлежностью к различным культурным парадигмам. Вот почему целью данной статьи является рассмотрение процессов мифотворчества в разрезе их трактовки как атрактивных систем самоорганизации социальной реальности.

Ключевые слова: аттрактор, культуротворчество, мировоззренческая культура, социальный миф.

Постановка наукової проблеми та її значення. Наукове дослідження світоглядної культури особистості в умовах сучасного українського суспільства з необхідністю висуває перед неупередженим аналітиком проблему надзвичайно великого впливу на масову свідомість міфологічного компоненту. Без сумніву, будь-який перехідний період характеризується різким сплеском соціальної міфотворчості, і Україна тут не є винятком, тому нашим завданням стосовно даної статті є намагання представити міфотворчість як атрактивну систему, що має потенцію не тільки до формування світоглядної системи особистості, але й є своєрідним полем у просторі й часі яке визначає вектор розвитку соціальної реальності, що на слуху думку М. Моїсеєва і дефінує аттрактор як «... одну із можливих траєкторій або станів системи, біля яких і відбувається реальний розвиток подій» [4, с. 41].

Аналіз останніх досліджень з цієї проблеми. Концептуальні підходи щодо визначення ідеї соціального міфу піднімались видатними мислителями, починаючи з Платона. Помітний внесок у розробку теми соціального міфу та специфікації його функціонування у перехідних спільнотах було зроблено Г. Гегелем, М. Еліаде, Е. Кассілером, Дж. Кемпбеллом, Б. Маліновським, Ф. Ніцше, К. Хюбнером, К. Юнгом, Е. Фроммом, Е. Анчел та ін. Цієї теми торкались і вітчизняні дослідники минулого століття – А. Афанасьєв, М. Бердяєв, Ф. Булаєв, П. Гуревич, О. Лосєв. Серед сучасних дослідників слід вказати на українських та російських науковців – Ю. Баумана, Є. Головаху, В. Горського, О. Гриценку, Т. Євгенєву, С. Кара-Мурзу, В. Малахова, Н. Паніну та інших.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Світоглядна культура особистості має духовну природу і фіксує положення її носія на Семантичному континуумі між несвідомим і надсвідомим у залежності від того, який рівень духовного розвитку людина досягла: міфологічний – релігійний – філософський – науковий – космополітичний або гуманістичний. У онтогенезі ж картина є значно суперечливішою, оскільки певна частина людей користується міфологічним світоглядом і тяжіє до міфологізованої світоглядної культури, інша частка людей дійшла до більш високого рівня і тому користується релігійним світоглядом і має релігійноспрямовану світоглядну культуру, ще певна частка досягла рівня філософського світогляду і функціонує у діапазоні філософської світоглядної культури, а більш розвинена в інтелектуальному відношенні частка людей піднялась до рівня наукового світогляду і тому має науково обґрунтовану світоглядну культуру.

На практиці ж зустрічаються випадки, коли навіть одна і та ж людина має перехідні стани у цьому вимірі, наприклад, коли немає чіткої межі між міфологічним і релігійним станом, релігійним і філософським, філософським і науковим, науковим і космологічним світоглядом і відповідно має змішаний, щоб не сказати, еклектичний тип світоглядної культури.

Отже, світоглядна культура особистості започатковується на етапі буття міфологічного світогляду. Міфологічній формі світогляду притаманні антропоморфізм, тобто ототожнення природних сил з людськими, одухотворення їх. Тому усвідомлення факту поділу світу на світ речей та світ антропоморф-